

UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” IAȘI

Facultatea de Filosofie și Științe Social – Politice

Școala Doctorală de Științe Social – Politice

Domeniul Sociologie

VALORI SOCIALE ÎN SPAȚIUL COMUNITAR INTERCONFESIONAL

ANALIZĂ COMPARATIVĂ: COMUNELE CACICA ȘI IACOBENI

Rezumatul tezei de doctorat

Coordonator

Prof. univ. dr. Nicu GAVRILUȚĂ

Doctorand

Nicoleta Ungureanu

CUPRINS

Lista abrevierilor	5
Introducere	6
CAPITOLUL I	
PERSPECTIVE TEORETICE ASUPRA VALORILOR SOCIALE	9
I.1 Definirea valorilor și a valorilor sociale	9
I.2 Valori, atitudini, norme sociale	12
I.3 Valorile din perspectivă interdisciplinară	13
I.3.1 Perspectiva sociologică	13
I.3.2 Perspectiva antropologică	15
I.3.3 Perspectiva psihologică	16
I.3.4 Perspectiva economică	17
I.4 Taxonomia valorilor	17
I.5 Teorii asupra valorilor	19
I.5.1 Teoria lui Hofstede privind dimensiunile culturale	19
I.5.2 Teoria postmodernizării propusă de Inglehart	21
I.5.3 Teoria lui Schwartz asupra valorilor sociale	25
CAPITOLUL II	
COMUNITATEA SOCIALĂ ÎN ROMÂNIA ACTUALĂ	
II.1 Definirea comunității	31
II.2 Sensuri ale comunității	33
II.3 Tipuri de comunități	37
II.3.1 Comunități teritoriale	38
II.3.1.1. Comunități rurale	38
II.3.1.2. Comunități urbane	41
II.3.1.3. Continuum rural-urban	44

II.3.2 Comunități virtuale	45
II.3.3 Comunități ocupaționale	49
II.3.4 Comunități religioase	49
II.4 Comunitatea ca diversitate	52
II.4.1 Teorii asupra pluralismului religios	53
CAPITOLUL III	
CERCETARE SOCIOLOGICĂ ÎN COMUNITĂȚILE	
ROMÂNEȘTI ACTUALE	
III.1 Comuna Cacica	56
III.1.1 Aspecte geografice	56
III.1.2 Repere istorice	57
III.1.3 Populație	60
III.1.4 Aspecte sociale	62
III.1.4.1 Familii	62
III.1.4.2 Etnii	63
III.1.4.3 Religii	64
III.1.5 Aspecte economice	67
III.1.6 Aspecte culturale: tradiții și obiceiuri	68
III.1.7 Arhitectură	69
III.1.8 Valori tradiționale vs. valori moderne	71
III.2 Comuna Iacobeni	72
III.2.1 Aspecte geografice	72
III.2.2 Repere istorice	73
III.2.3 Populație	74
III.2.4 Aspecte sociale	76
III.2.4.1 Familii	76

III.2.4.2 Etnii	76
III.2.4.3 Religii	77
III.2.5 Aspecte economice	79
III. 2.6 Aspecte culturale: tradiții și obiceiuri	79
III.2.6 Arhitectură	80
III.2.8 Valori tradiționale vs. valori moderne	81
CAPITOLUL IV	
PERSPECTIVE METODOLOGICE ALE CERCETĂRII	
SOCIOLOGICE	
ASUPRA VALORILOR SOCIALE	
IV.1 Scopul și obiectivele cercetării	82
IV.2 Ipotezele cercetării	82
IV.3 Valori analizate	83
IV.3.1 Valori pro-sociale	83
IV.3.2 Valori asociate muncii	91
IV.3.3 Valori religioase	93
IV.3.4 Valori familiale	95
IV.3.5 Valori sociale măsurate prin Scala valorilor umane - Schwartz	96
IV.4 Metode și tehnici sociologice utilizate	97
IV.4.1 Documentarea	97
IV.4.2 Observația	98
IV.4.3 Interviu	99
IV.4.4 Chestionarul	101

CAPITOLUL V	
ANALIZA SOCIOLOGICĂ A VALORILOR SOCIALE DIN COMUNITĂȚILE CACICA ȘI IACOBENI	
V.1 Precizări metodologice	103
V.2 Analiza și interpretarea datelor	108
V.2.1 Valori centrale	108
V.2.2 Valori familiale	113
V.2.3 Valori asociate genului	124
V.2.4 Valori asociate muncii	129
V.2.5 Valori și atitudini pro-sociale	133
V.2.6 Aspecte dezirabile la nivel social	149
CAPITOLUL VI	
RELIGIOZITATEA ÎN COMUNELE CACICA ȘI IACOBENI	
VI.1 Valori, comportamente și credințe religioase	157
VI.2 Tradiționalism vs. secularism în comunitățile Cacica și Iacobeni	172
CAPITOLUL VII	
PROFIL VALORIC AL CELOR DOUĂ COMUNITĂȚI PE BAZA SCALEI VALORILOR UMANE – SCHWARTZ	176
CAPITOLUL VIII	
VALORILE COMUNITĂȚILOR CACICA ȘI IACOBENI DIN PERSPECTIVA LIDERILOR ACESTORA	
VIII. 1 Precizări metodologice	191
VIII.2 Analiza rezultatelor	191
CONCLUZII GENERALE	201
BIBLIOGRAFIE	204
ANEXE	225

Fie că sunt analizate implicit sau explicit, în dimensiune teoretică sau empirică, valorile se regăsesc mereu în centrul atenției științelor sociale. Continua actualitate a temei valorilor pentru domeniul sociologiei a determinat apariția numeroaselor cercetări atât la nivel macro cât și microsocioal, orientate spre grupuri specifice sau categorii de vârstă clar delimitate.

Abordarea pe care noi o propunem este una particulară, stimulată de afirmația profesorului Dumitru Sandu cuprinsă în articolul „Cultură și experiență de migrație în satele României” publicat în *Revista Sociologie Românească*: „Nu este încă suficient de clar din ce anume derivă profilul specific al satelor cu pondere ridicată de minorități religioase. Este vorba de implicații ale diversității religioase sau ale altor factori încă neidentificați, asociați însă cu diversitatea religioasă? Menționez întrebarea ca temei pentru cercetări viitoare”. (2004, p.189). Întrucât cadrul cercetării noastre nu putea fi decât unul restrâns, ne-am orientat spre comunitățile Cacica (comunitate cu

diversitate religioasă actuală) și Iacobeni (comunitate cu istoric în diversitate religioasă) din județul Suceava pentru a evidenția prin analiză comparativă specificul cultural al acestora.

Scopul cercetării noastre este: descrierea profilului valoric al comunelor Cacica și Iacobeni cu evidențierea specificului comunității cu diversitate religioasă (Cacica).

Pentru atingerea scopului propus, situăm cercetarea noastră pe două cadre: cantitativ și calitativ.

Prin cercetarea cantitativă, am vizat valorile sociale ale membrilor celor două comunități, selectând un eșantion de 434 persoane, cu vârste cuprinse între 18 și 80 de ani.

Prin cercetarea calitativă, am avut în vedere valorile comunităților Cacica și Iacobeni din perspectiva liderilor acestora, astfel au fost intervievate 10 persoane (primari, viceprimari, dar și preoți aparținând unor confesiuni diferite: romano-catolice, greco-catolice, ortodoxe, neoprotestante).

Teza de doctorat cu titlul „Valori sociale în spațiul comunitar interconfesional: analiză comparativă asupra comunelor Iacobeni și Cacica” include opt capitole. Dintre acestea, primul capitol intitulat *Perspective teoretice asupra valorilor sociale* se concentrează asupra delimitării conceptelor de valori și valori sociale din perspectivă sociologică făcând referire în același timp la perspectiva antropologică, psihologică și economică și diferențiindu-le de concepte precum atitudini, norme sociale cu care interferează. În cadrul aceluiași capitol avem în vedere clasificarea valorilor și prezentarea teoriilor asupra valorilor.

Cel de-al doilea capitol, denumit *Comunitatea socială în România actuală*, are ca temă centrală, așa cum anunță titlul, comunitatea socială, asupra căreia ne oprim pentru a o defini și a prezenta sensurile variate pe care le implică. Continuăm cu tipologia comunității, cu prezentarea comunităților teritoriale: rurale și urbane, ocupaționale, virtuale și religioase, cele de interes pentru demersul nostru. Ultima parte vizează *comunitatea ca diversitate* focalizându-ne asupra comunităților cu

diversitate religioasă și asupra conceptului de pluralism religios. Prezentăm aici în formă rezumativă două dintre cele mai influente teorii sociologice asupra pluralismului religios: perspectiva lui Peter Berger și cea oferită de Roger și Stark.

Prin capitolul trei al lucrării de doctorat ne propunem prezentarea comunităților Cacica și Iacobeni, cadrul rural spre care se îndreaptă cercetarea noastră. Avem în vedere aspecte geografice, repere istorice, aspecte sociale, culturale privitoare la comunitățile analizate, dar și elemente ce țin de structura populației și stiluri arhitecturale specifice acestor comunități.

Capitolul intitulat *Perspective metodologice ale cercetării sociologice asupra valorilor sociale* realizează legătura dintre cadrul teoretic și cel empiric clarificând conceptele și metodologia ce au stat la baza cercetării noastre. Evidențiem aici scopul, obiectivele și ipotezele generale ale cercetării.

Obiectivele cercetării:

- identificarea valorilor centrale, împărtășite de membrii comunităților Cacica și Iacobeni;

- evidențierea nivelului de religiozitate al celor două comunități;
- evaluarea nivelului la care profilul valoric al celor două comunități se încadrează profilului valoric național;
- evidențierea valorilor tradiționale și moderne din cadrul comunelor Iacobeni și Cacica;
- reliefarea particularităților comunității cu diversitate confesională (comuna Cacica).

Ipotezele generale ale cercetării:

1. Plecând de la premisa că diversitatea religioasă conduce la întărirea valorilor religioase, ne așteptăm ca nivelul de religiozitate al populației din comunitatea Cacica să fie mai ridicat prin comparație cu cel al populației din comunitatea Iacobeni;
2. Valorile sociale ale locuitorilor comunelor Iacobeni și Cacica sunt orientate predominant spre tradiționalism;
3. În măsura în care creșterea nivelului securității existențiale este legată de nivelul dezvoltării economice dintr-o societate, în lipsa unor

schimbări majore survenite în dezvoltarea economică a societății românești în ultimii ani, diferențele între generații, la nivelul comunităților analizate, în privința valorilor sociale sunt foarte mici.

Prima dintre ipotezele cercetării noastre își găsește argumentarea în teoria lui Roger și Stark asupra pluralismului religios, expusă în cel de-al doilea capitol al lucrării de doctorat, iar cea de-a doua ipoteză își găsește argumentarea în teza lui Inglehart, privind schimbările valorice intergeneraționale (acesta arată că în societățile în care creșterea economică stagnează generația tânără se va orienta spre valori tradiționale asemenea vârstnicilor) prezentată în primul capitol.

Următoarele patru capitole sunt dedicate analizei și interpretării datelor culese prin cercetare cantitativă și calitativă din spațiul rural, în cadrul comunităților Cacica și Iacobenii, în perioada aprilie – iunie 2016. În capitolul V supunem analizei valorile centrale ale membrilor celor două comunități, evidențiind valorile familiale, cele asociate muncii, valorile pro-sociale și asociate genului.

Tot aici avem în vedere aspectele dezirabile la nivel social, ceea ce membrii acestor comunități apreciază ca fiind „de dorit” la nivel social, realizând comparații cu ceea ce a fost evaluat ca fiind dezirabil la nivel individual.

Prin capitolul VI reliefăm nivelul de religiozitate al comunităților Iacobeni și Cacica, evidențiat prin valorile, credințele și comportamentele religioase ale membrilor acestora precum și orientarea spre tradiționalism vs. secularism a celor două comunități.

În capitolul VII, descriem profilul valoric al comunităților Iacobeni și Cacica, evaluat pe baza Scalei valorilor umane elaborată de Shalom Schwartz, prezentând totodată un profil valoric al tinerilor, adulților și vârstnicilor din cele două comunități. Realizăm aici corelații cu valorile asociate genului, punând în evidență relația dintre egalitatea de gen la nivelul comunităților analizate și valorile membrilor acestora.

Analiza rezultatelor cercetării calitative ne permite prezentarea în capitolul VIII valorile comunităților Iacobeni și Cacica din perspectiva liderilor acestora.

Concluzii

O primă ipoteză, privind relația dintre diversitatea confesională și nivelul de religiozitate a membrilor comunităților analizate, a fost confirmată; nivelul de religiozitate a locuitorilor comunei Cacica, măsurat prin valori, credințe și comportamente religioase, dovedindu-se a fi mai ridicat prin comparație cu cel al oamenilor din comuna Iacobeni.

O a doua ipoteză formulată de noi, referitoare la orientarea locuitorilor celor două comunități spre valori predominant tradiționale a fost din nou confirmată. Astfel, prin orientare spre valori religioase, muncă, autoritate, conformism, dar și prin interes pentru respectarea tradițiilor familiale și religioase, membrii celor două comunități se apropie semnificativ de tradiționalism. Însă, dintre cele două comunități analizate, locuitorii comunei Cacica tind să arate un interes mai mare pentru valori tradiționale, comparativ cu membrii comunei Iacobeni.

În privința ipotezei ce vizează diferențele între generații cu referire la prioritățile valorice exprimate,

aici avem confirmare parțială. Dacă privim spre profilul valoric al participanților la studiul nostru, evaluat prin *Scala Valorilor Umane* propusă de Schwartz, remarcăm similitudini semnificative între prioritățile valorice exprimate de persoane aparținând unor grupe de vârstă diferite. Astfel, se remarcă orientarea spre securitate, bunăvoință, universalism, tradiție și conformism ca priorități valorice indiferent de vârstă, cu o singură excepție în privința conformismului pentru care tinerii (18-34 ani) arată un interes mai scăzut comparativ cu celelalte categorii de vârstă. Dacă privim, însă spre valori specifice, cum sunt cele familiale, se remarcă diferențe între persoane ce aparțin unor categorii de vârstă diferite în privința valorilor apreciate ca fiind importante de transmis în mediul familial. Astfel, valori precum responsabilitatea, toleranța, hărnicia sunt apreciate diferit de la o categorie de vârstă la alta. La fel se remarcă și în privința atitudinii față de modele alternative de familie cum sunt relațiile consensuale sau în privința divorțului, unde remarcăm un dezacord mai accentuat în situația vârstnicilor prin comparație cu grupele de vârstă mai tinere. Din nou, în privința nivelului de toleranță, tinerii

au demonstrat în medie un nivel al acesteia mai ridicat prin comparație cu persoanele mai vârstnice. Diferențe mai mari se remarcă în privința valorilor asociate genului, unde tinerii tind să exprime dezacord la un nivel mai înalt pentru distribuția inegală a sarcinilor familiale, pentru inegalitatea șanselor între sexe în obținerea unui loc de muncă sau în privința ocupării unei funcții manageriale, însă mai scăzut în privința implicării femeilor în viața politică, prin comparație cu persoanele vârstnice

Bibliografie selectivă

1. Bauman, Zygmunt, *Comunitatea. Căutarea siguranței într-o lume nesiguă*, traducere de Ardeleanu Aurelian, Antet, Prahova, 2001.
- 2 Bell, Colin & Newby, Howard (eds.), *The Sociology of Community, a Selection of Readings*, New Sociology Library 5, Frank Cass, London, 1974.
3. Berger, Peter, L., *The Many Altars of Modernity : Toward a Paradigm for Religion in a Pluralist Age*, De Gruyter, Boston/Berlin, 2014.
4. Boudon, Raymond, *The Origin of Values, Sociology and Philosophy of Beliefs* , Transaction Publishers, New Brunswick, 2001.
5. Chelcea, Septimiu, *Metodologia cercetării sociologice: metode cantitative și calitative*, Editura Economică, București, 2001.
6. Cohen, A. P., *The Symbolic Construction of Community*, Routledge, Florence, 1985.
7. Crăițoiu, Constantin, *Societatea românească azi*, Editura Institutul European, Iași, 2011.

8. Davie, Grace, „Thinking sociologically about religion: implications for faith communities”, *Review of Religious Research*, vol. 54, nr. 3, 2012, pp.273-289.
9. Davie, Grace, *The Sociology of Religion*, SAGE, London, 2007.
10. Durkheim, Emile, *Diviziunea muncii sociale*, traducere de Cristinel Pantelimon, Editura Albatros, București, 2001.
11. Durkheim, Emile, *Formele elementare ale vieții religioase*, traducere de Elisabeta Maria David, Editura Antet, Prahova, 2005.
12. Frunză, Sandu, *Fundamentalismul religios și noul conflict al ideologiilor*, ediția a II-a, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2015.
13. Gavriluță, Nicu, *Mentalități și ritualuri magico-religioase. Studii și eseuri de sociologie a sacralului*, Editura Polirom, Iași, 1998.
14. Gavriluță, Nicu, *Sociologia religiilor: credințe, ritualuri, ideologii*, Editura Polirom, Iași, 2013.
15. Gheorghiu, Mihai Dinu, „Frontierele schimbătoare ale ecologiei umane”, cuvânt înainte la Wirth Louis,

Ghetoul, traducere de Juverdeanu Lăcrămioara, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2012.

16. Gusti, D., *Opere*, vol. I, texte stabilite, comentarii, note de Ovidiu Bădina și Octavian Neamțu, Editura Academiei, București, 1968.

17. Heintz, Monica, *Etica muncii la românii de azi*, Editura Curtea Veche, București, 2005.

18. Hillery, George, „Definitions of Community: Areas of Agreement”, *Rural Sociology*, vol. 20, nr. 1, 1995, pp.111-123.

19. Hofstede, Geert, *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organizations Across Nation*, Second Edition, Sage Publications, Thousand Oaks, 2001.

20. Hofstede, Geert; Hofstede, Gert, Jan; Minkov, Michael, *Culturi și organizații: softul mental:cooperarea interculturală și importanța ei pentru supraviețuire*, traducere de Mihaela Zografu, Editura Humanitas, București, 2012.

21. Iluț, Petru, „Dinamica valorilor sociale”, *Sociologie Românească*, vol. II, nr.1, 2004.

22. Iluț, Petru, *Valori, atitudini și comportamente sociale: teme actuale de psihosociologie*, Editura Polirom, Iași, 2004.
23. Inglehart, Ronald, *The Silent Revolution*. Princeton: Princeton University Press, 1977.
24. Inglehart, Ronald, *Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies*, Princeton University Press, Princeton, 1997
25. Inglehart, Ronald; Wezel, Christian, *Modernization, Cultural Change and Democracy: The Human Development Sequence*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005.
26. Kluckhohn, C., „Values and value-orientations in the theory of action: An exploration in definition and classification”, în Parsons, Talcott; Shils, Edward, A. (eds.), *Toward a General Theory of Action*, Harvard University Press, Cambridge, 1951.
27. Moscovici, Serge; Buschini, Fabrice (coord.), *Metodologia științelor socioumane*, traducere de Vasile Savin, Editura Polirom, Iași, 2007.

28. Nistor, Ion, *Istoria Bucovinei*, ediție și studiu bibliografic de Stelian Neagoe, Editura Humanitas, București, 1991.
29. Norris, Pippa & Inglehart, Ronald, *Sacred and Secular, Religion and Politics Worldwide*, Cambridge University Press, Cambridge, 2011.
30. Putnam, Robert D., *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*, Simon & Schuster, New York, 2001.
31. Rezsöházy, Rudolf, *Sociologia valorilor*, traducere de Ioana Opaț, Editura Institutul European, Iași, 2008.
32. Roccas, Sonia, „Religion and Value Systems”, *Journal of Social Issues*, vol. 61, nr. 4, 2005.
33. Roger, Finke & Stark, Rodney, „Religious Economies and Sacred Canopies: Religious Mobilization in American Cities, 1906”, *American Sociological Review*, vol. 53, nr. 1, 1988, pp.41-49.
34. Rokeach, Milton, *The Nature of Human Values*, The Free Press, New York, 1973.
35. Rotariu, Traian; Iluț, Petru, *Ancheta sociologică și sondajul de opinie: teorie și practică*, ediția a II-a, Editura Polirom, Iași, 2006.

36. Sandu, Dumitru, „Cultură și experiență de migrație în satele României”, *Sociologie Românească*, Vol. II, Nr. 3, 2004.
37. Schwartz, S. H., „A theory of cultural value orientations: explication and applications”, *Comparative Sociology*, vol 5, Issue 2-3, 2006, pp. 137-182.
38. Schwartz, S.H., „Value orientations: measurement, antecedents 169 and consequences across nations”, în Jowell, R., Roberts, C., Fitzgerald, R., Eva, G. (eds.), *Measuring Attitudes Cross-Nationally. Lessons from the European Social Survey*, Sage, 2007.
39. Simmel, Georg., „The Metropolis and Mental Life”, în Wolff, Kurt H. (ed.), *The Sociology of Georg Simmel*, Free Press of Glencoe, London, 1950.
40. Stahl, H. H., *Sociologia satului devălmaș românesc. Organizarea economică și juridică a trupurilor de moșie*, Vol. 1, Fundația Regele Mihai I, București, 1946.
41. Stan, Dumitru, *Sociologia ruralului tradițional românesc*, vol.1, Editura Universității „Al.I.Cuza”, Iași, 2001.

42. Stark, Rodney & Finke, Roger, *Acts of Faith, Explaining the Human Side of Religion*, University of California Press, Berkeley, 2000.
43. Studdert, D., *Conceptualising Community: Beyond the State and Individual*, Palgrave Macmillan, Houndmills, Basingstoke, 2005.
44. Șoitu, Daniela; Rebeleanu, Adina (coord), *Noi perspective asupra cursului vieții: cercetări, politici și practici*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2016.
45. Tönnies, Ferdinand, *Community & Society (Gemeinschaft und Gesellschaft)*, tradusă și editată de Charles P. Loomis, The Michigan State University Press, 1957.
46. Tsirogianni, S., & Gaskel, G., „The role of plurality and context in social values”, *Journal for the Theory of Social Behavior*, vol.41, nr.4, 2011, pp. 441-465.
47. Voicu, Bogdan; Voicu, Mădălina (coord.), *Valori ale românilor: 1993-2006: o perspectivă sociologică*, Editura Institutul European, Iași, 2007.

48. Voicu, Bogdan, „Valorile și sociologia valorilor”, în Vlăsceanu, Lazăr (coord.), *Sociologie*, Editura Polirom, Iași, 2011.
49. Weber, Max, *Etica protestantă și spiritul capitalist*, traducere de Lemnij Ihor, Editura Humanitas, București, 1993.
50. Weber, Max, *Sociologia religiei. Tipuri de organizări comunitare religioase*, traducere de Claudiu Baci, Editura Teora, București, 1998.
51. Weber, Max, *Orașul*, traducere de Verescu Dana, Editura All, București, 2013.
52. Wirth, Louis, „Urbanism as a Way of Life”, *American Journal of Sociology*, vol. 44, nr. 1, 1938, pp. 1-24.